

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ' ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΕΤΑΡΤΗ 17 ΙΟΥΝΙΟΥ 2020
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

Α. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Πλάτων, Πολιτεία 518b-519a

Α1.α.

1. Λάθος. Αι μὲν τοίνυν ἄλλαι ἀρεταὶ καλούμεναι ψυχῆς κινδυνεύουσιν ἐγγύς τι εἶναι τῶν τοῦ σώματος – τῷ ὄντι γὰρ οὐκ ἐνοῦσαι πρότερον ὕστερον ἐμποιεῖσθαι ἔθεσι καὶ ἀσκήσεσιν– ἡ δὲ τοῦ φρονῆσαι παντὸς μᾶλλον θειοτέρου τινὸς τυγχάνει, ὡς ἔοικεν, οὔσα.

2. Λάθος. Ὑπὸ δὲ τῆς περιαγωγῆς χρησιμὸν τε καὶ ὠφέλιμον καὶ ἄχρηστον αὖ καὶ βλαβερὸν γίγνεται.

3. Σωστό. Τούτου τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, αὐτοῦ τέχνη ἂν εἴη, τῆς περιαγωγῆς, τίνα τρόπον ὡς ῥᾶστα τε καὶ ἀνυσιμώτατα μεταστραφήσεται, οὐ τοῦ ἐμποιεῖσθαι αὐτῷ τὸ ὄρα, ἀλλ' ὡς ἔχοντι μὲν αὐτό, οὐκ ὀρθῶς δὲ τετραμμένῳ οὐδὲ βλέποντι οἷ ἔδει, τοῦτο διαμηχανήσασθαι.

β.

1. Η αντωνυμία σφεῖς αναφέρεται στη λέξη τινές (ἐπαγγελλόμενοι), δηλαδή σε αυτούς που ασκούν ως επάγγελμα την παιδεία, εμφυτεύοντας στην ψυχή των μαθητῶν τους ἐτοιμες γνώσεις.

2. Η αντωνυμία ᾧ αναφέρεται στη λέξη τὸ ὄργανον, με το οποίο η ψυχή μεταστρέφεται ἀπὸ το σκοτάδι στο φως.

B1.

Οι φράσεις *εἰς τὸ ὄν καὶ τοῦ ὄντος τὸ φανότατον* και *τῆς περιαγωγῆς* είναι χαρακτηριστικές της αντίληψης που έχει ο Σωκράτης για την παιδεία.

Αρχικά, η λέξη *παιδεία* σημαίνει αυτό που πρέπει να μάθει το παιδί. Ήδη, όμως, από τον 5^ο αι. ως όρος της παιδαγωγικής δηλώνει τη γενική καλλιέργεια, που είναι προνόμιο μόνο του ανθρώπου —γι' αυτόν τον λόγο άλλωστε αποδίδεται στα λατινικά ως *humanitas*. Βάση της παιδείας είναι για τον Πλάτωνα η μουσική (λογοτεχνία, τραγούδι, καλλιέργεια της καλλιτεχνικής ευαισθησίας) και η γυμναστική. Παιδείωση είναι η πορεία προς την παιδεία (*παίδευσις παιδείας παράδοσις*).

Για να κατανοήσουμε καλύτερα τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται ο Σωκράτης την έννοια της παιδείας, θα πρέπει να διερευνήσουμε το περιεχόμενο των όρων που περιλαμβάνονται στις φράσεις *εἰς τὸ ὄν καὶ τοῦ ὄντος τὸ φανότατον* και *τῆς περιαγωγῆς*.

Το επίθετο *ὁ φανός*, -ή, -όν σημαίνει φωτεινός, λαμπρός. Η λέξη *σκοτώδης*, που ακολουθεί στο κείμενο, είναι αντίθετη. Η συνηθισμένη στον Πλάτωνα αντίθεση ανάμεσα στο φως και το σκοτάδι λειτουργεί συμβολικά για την αντίθεση παιδείας - απαιδευσίας (έλλειψη παιδείας).

Αναφορικά με τη λέξη *τὸ ὄν*, που αποτελεί ουσιαστικοποιημένη μετοχή του *εἰμί*, θα την κατανοήσουμε καλύτερα, αν σκεφτούμε ότι αποδίδει την υπαρκτική σημασία του ρήματος. Το *ὄν* είναι το υπαρκτό. Η αναζήτηση του αληθινά υπαρκτού αποτέλεσε εξ αρχής για τη φιλοσοφία μέγα ερώτημα, το λεγόμενο οντολογικό ερώτημα: *τὸ πάλαι τε καὶ νῦν καὶ αἰεὶ ζητούμενον καὶ αἰεὶ ἀπορούμενον, τί τὸ ὄν* (Αριστοτέλης, *Μετὰ τὰ φυσικά* 1028b24). Αυτό που υπάρχει πραγματικά είναι μόνο οι Ιδέες, όχι τα αισθητά.

Τέλος, η *περιαγωγή* είναι η μεταστροφή. Η λέξη έχει φιλοσοφική βαρύτητα, διότι δείχνει πως η γνώση και η παιδεία, καθώς στρέφεται στον κόσμο, οφείλει να έχει πάντα καθολικό χαρακτήρα και να μην εξαντλείται σε προσέγγιση από μία

επιμέρους οπτική γωνία. Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και η χρήση του δεοντολογικού ρηματικού επιθέτου *περιακτέον*, το οποίο όμως δεν προτρέπει απλώς σε μια ευρύτερη θέαση αλλά αποβλέπει σε μια μεταστροφή της ψυχής από τον κόσμο των αισθήσεων προς τον κόσμο των Ιδεών. Πρόκειται, όπως και στην περίπτωση της παιδείας, για μια στροφή όλης της ύπαρξης προς τον «ήλιο», προς το αγαθό –για μια επώδυνη πορεία. Ο Πλάτων θα ονομάσει την άνοδο της ψυχής προς το όντως Ον, «μεταστροφή/επιστροφή της ψυχής από μια νυχτερινή μέρα στην αληθινή μέρα» –και αυτή είναι η «αληθινή φιλοσοφία».

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο Σωκράτης αντιλαμβάνεται την παιδεία όχι ως παροχή έτοιμης γνώσης αλλά ως στροφή της ψυχής από το σκοτάδι της άγνοιας και της πλάνης προς το φως της γνώσης και της αλήθειας. Η γνώση υπάρχει ως δυνατότητα που έχει ο άνθρωπος στην ψυχή του και την ενεργοποιεί με την επίδραση της παιδείας. Η παιδεία, δηλαδή, παρεμβαίνει προκειμένου η ψυχή να χρησιμοποιήσει με σωστό τρόπο το προϋπάρχον σε αυτήν υλικό. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με το να στρέφεται και να κατευθύνεται η ψυχή *εἰς τὸ ὄν καὶ τοῦ ὄντος τὸ φανότατον*. Η παιδεία, επομένως, αποτελεί το ὄργανο που θα στρέψει και θα καθοδηγήσει τον άνθρωπο προς το Αγαθό, που αποτελεί την υπέρτατη Ιδέα και την ύψιστη γνώση, αφού πρώτα καθαρθεί η ψυχή του από τις επιθυμίες και τα πάθη της γήινης ζωής. Το έργο της καθοδήγησης και της κάθαρσης μπορούν να αναλάβουν οι φιλόσοφοι που έχουν θεαθεί το Αγαθό.

B2.

Ο Σωκράτης στο χωρίο *Φασὶ δέ που οὐκ ἐνούσης ἐν τῇ ψυχῇ ἐπιστήμης σφεῖς ἐντιθέναί, οἷον τυφλοῖς ὀφθαλμοῖς ὄψιν ἐντιθέντες* μεταφέρει την άποψη που έχουν για την παιδεία όσοι την ασκούν ως επάγγελμα. Ισχυρίζονται ότι δεν υπάρχει μέσα στην ψυχή του ανθρώπου η γνώση και ότι με κάποιο τρόπο την βάζουν μέσα της, σαν να βάζουν την όραση μέσα σε τυφλά μάτια.

Ο Σωκράτης ενδεχομένως αναφέρεται στην παιδεία που προσφέρουν οι σοφιστές στους μαθητές τους, εμφυτεύοντας στην ψυχή τους έτοιμες γνώσεις. Η διαδικασία αυτή ευτελίζει την ίδια τη γνώση και την καθιστά προϊόν εκμετάλλευσης.

Χαρακτηριστική είναι η φράση του Πρωταγόρα «τουῦτό ἐστιν τὸ ἐπάγγελμα ὃ ἐπαγγέλλομαι» (Πλ. Πρωτ. 319^Α).

Η παραπάνω άποψη ενισχύεται από την επανάληψη της πρόθεσης ἐν, η οποία θέλει να δώσει με εμφατικό τρόπο την απόκτηση της γνώσης ως μιας διαδικασίας, που, σύμφωνα με τους επαγγελματίες της παιδείας, λαμβάνει χώρα από έξω προς τα μέσα. Έμφαση δίνεται και με τη χρήση της παρομοίωσης *οἷον τυφλοῖς ὀφθαλμοῖς ὄψιν ἐντιθέντες*, η οποία δηλώνει τον ανορθόδοξο για τον Σωκράτη τρόπο της μαθησιακής διαδικασίας. Οι κατ'επάγγελμα δάσκαλοι ισχυρίζονται ότι βάζουν στην ψυχή του ανθρώπου τη γνώση, σαν να έβαζαν όραση σε τυφλά μάτια. Μπορούμε να διακρίνουμε την ειρωνεία και την αμφισβήτηση του Σωκράτη για τις υποσχέσεις των επαγγελματιών της παιδείας, αφού ο ίδιος πιστεύει ότι ο άνθρωπος δεν αποκτά τη γνώση ως πληροφορία που λαμβάνει χώρα έξωθεν, αλλά ότι την ανακαλύπτει και την παράγει μέσα του. Γι' αυτό και αυτήν την έντονα βιωματική γνωστική διαδικασία την ονομάζει συμβολικά *ανάμνησιν*.

B3.

1. α.

2. γ.

3. β.

4. β.

5. γ.

B4.α.

φανόν: φάσμα

άνασχέσθαι: ανακωχή

περιακτέον: άξονας

τετραμμένω: ανατροπή

έντιθέντες: παρακαταθήκη

άπόλλυσι: απώλεια

B4.β.

έπαγγελόμενοι: Η χριστιανική θρησκεία **επαγγέλλεται** στους πιστούς της τη σωτηρία της ψυχής τους στη μετά θάνατον ζωή.

έπιστήμης: Η ιατρική είναι **επιστήμη** που τίθεται στην υπηρεσία του ανθρώπου.

B.5.

Στο απόσπασμα του Ε. Παπανούτσου παρατίθενται σκέψεις του Α. Δελμούζου, ανάμεσα στις οποίες, αλλού ρητά και αλλού έμμεσα, διακρίνονται και κάποιες σχετικές με τους στόχους της παιδείας. Συγκεκριμένα, ο Δελμούζος ξεκάθαρα δηλώνει την άποψή του ότι σκοπός της παιδείας είναι να βελτιώσει τη ζωή του ανθρώπου (Σκοπός της [της παιδείας είναι] να υπηρετήσει και να κάμει καλύτερη τη ζωή του ανθρώπου). Στη συνέχεια, εξηγεί τις προϋποθέσεις και το περιεχόμενο της βελτιωμένης ζωής: ψυχική καλλιέργεια, φιλαλληλία, καλοσύνη, πνευματική καλλιέργεια, ηθική, ελευθερία (Γίνεται καλύτερη ... και πιο ελεύθερη). Παρακάτω, περιγράφοντας τον τρόπο με τον οποίο μέσω της παιδείας αποκτάται ο ανώτερος βίος, εμμέσως αναφέρει έναν ακόμη επιμέρους στόχο αυτής της διαδικασίας: τη λύτρωση από τις υλικές εξαρτήσεις και την ανύψωση του ανθρώπου, ηθική και πνευματική, στην κατάσταση της ελευθερίας (λυτρώνεται με τον καιρό ... προς τον ελεύθερο άνθρωπο).

Αντίστοιχα, στο πλατωνικό κείμενο περιγράφεται ο τρόπος απόκτησης της γνώσης, μέσω της περιαγωγής της ψυχής. Ο φιλόσοφος δίνει έμφαση στη διαφορά ανάμεσα στη σοφιστική αντίληψη ότι η γνώση και η αγωγή μπορεί να «εμφυτευθεί» στην ψυχή του εκπαιδευόμενου, και στη δική του πεποίθηση ότι η αλήθεια και η αρετή λανθάνουν υπνώτουσες στην ψυχή και η παιδεία συντελείται με την αφύπνιση και την ενεργοποίησή τους –αντίληψη που υιοθετεί εξάλλου και ο

Δελμούζος. Όπως και ο νεοέλληνας παιδαγωγός, έτσι και ο Πλάτωνας θεωρεί ότι η παιδεία εξυψώνει τον άνθρωπο και τον οδηγεί στην ηθική και πνευματική του τελείωση. Και εξάλλου δεν μπορεί παρά να συμφωνεί στο ότι η παιδεία απελευθερώνει τον άνθρωπο από τα υλικά του δεσμά, οδηγώντας τον στο όντως ον, στη γνώση του Αγαθού, το οποίο τοποθετείται, φυσικά στον κόσμο των Ιδεών.

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ξενοφών, Πόροι V, 11-13

Γ1.

Αν κάποιος με ρωτήσει «Αλήθεια, και αν κάποιος αδικεί την πόλη, λες ότι πρέπει να ασκούμε ειρηνική πολιτική και απέναντι σε αυτόν;», δεν μπορώ να το ισχυριστώ· αλλά περισσότερο (κυρίως) λέω ότι πολύ πιο γρήγορα θα τους εκδικηθούμε, αν δεν αδικούμε κανέναν· γιατί δεν θα έχουν κανένα σύμμαχο.

Γ2.

Το απόσπασμα ξεκινά με τον υποθετικό ισχυρισμό, τον οποίο θα μπορούσαν να προβάλλουν κάποιοι, ότι ο πόλεμος είναι για την πόλη οικονομικά επικερδέστερος από την ειρήνη. Ο Ξενοφών απαντά στο επιχείρημα αυτό, προτείνοντας να κριθεί η ορθότητά του από την προηγούμενη εμπειρία. Αν λοιπόν, εξετάσουμε, λέει ο συγγραφέας, αυτά που έχουν συμβεί στο παρελθόν, θα διαπιστώσουμε ότι σε καιρό ειρήνης εισέρρεαν πολλά χρήματα στην πόλη, ενώ σε καιρό πολέμου όλα αυτά τα χρήματα δαπανήθηκαν για τις ανάγκες της πολεμικής προετοιμασίας και δράσης. Αλλά και στο παρόν επαληθεύεται ότι εξαιτίας του πολέμου πολλά από τα έσοδα της πόλης έχουν εκλείψει, ενώ, και όσα απομένουν, δαπανώνται σε διάφορες πολεμικές ανάγκες. Αντίθετα, από τη στιγμή που επικράτησε η ειρήνη στη θάλασσα, έχουν αυξηθεί τα έσοδα της πόλης και μάλιστα οι πολίτες έχουν τη δυνατότητα να αξιοποιήσουν τον πλούτο αυτόν όπως θέλουν, αφού δεν αναγκάζονται να τον διοχετεύσουν στην κάλυψη πιεστικών στρατιωτικών αναγκών. Ανακεφαλαιώνοντας, διαπιστώνουμε ότι, στο συγκεκριμένο χωρίο, ο Ξενοφών αναφέρεται αποκλειστικά στις οικονομικές συνέπειες του πολέμου και της ειρήνης.

Γ3.α.

έκλιπούσας: ἐξέλειπες

είσελθούσας: εἰσήεις, εἰσήεισθα

καταδαπανηθείσας: κατεδαπανῶ

β.

μᾶλλον: θετικός βαθμός: μάλα, υπερθετικός βαθμός: μάλιστα

θᾶττον: θετικός βαθμός: ταχέως / τάχα / ταχύ, υπερθετικός βαθμός: τάχιστα

γ.

τις: δοτική πληθυντικού: τισί(ν)

προσόδους: ονομαστική πληθυντικού: αἱ πρόσοδοι

πολίταις: κλητική ενικού: (ῶ) πολῖτα

Γ4.α.

ἢ εἰρήνην: δεύτερος όρος σύγκρισης, από το επίθετο συγκριτικού βαθμού *κερδαλεώτερον*, με πρώτο όρο τη λέξη *πόλεμον* και οι δύο λέξεις λειτουργούν ως υποκείμενα στο απαρέμφατο *εἶναι*.

ταῦτα: υποκείμενο στο ρήμα *ἂν κριθείη* (αττική σύνταξη).

τῶν προσόδων: γενική διαιρετική (ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός) στη λέξη *πολλάς*.

ἄγειν: τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα *χρή*.

β.

ἀνενεχθέντα: κατηγορηματική μετοχή (η οποία λειτουργεί συντακτικώς ως κατηγορηματικός προσδιορισμός στο υποκείμενό της, και αντικείμενο του ρήματος εξάρτησης, *χρήματα*). Είναι κατηγορηματική, διότι εξαρτάται από το ρήμα *εὐρήσει*, το οποίο ανήκει στις κατηγορίες των ρημάτων που συντάσσονται με κατηγορηματική μετοχή (ρήματα εύρεσης, δείξης κ.λπ.).

Υ.

πῶς ἂν ἄμεινον ταῦτα κριθείη: δευτερεύουσα ονοματική, πλάγια ερωτηματική πρόταση μερικής άγνοιας. Συντακτικῶς λειτουργεί ὡς αντικείμενο του ρήματος εξάρτησης *οὐκ οἶδα*.

ὡς χρῆ καὶ πρὸς τοῦτον εἰρήνην ἄγειν: δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση. Συντακτικῶς λειτουργεί ὡς αντικείμενο στο ρήμα εξάρτησης *λέγεις*.

www.irakleitos.gr